

Venäjän radikaali vasemmisto: 10 vuotta Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen

B o r i s K a g a r l i t s k i

Alkuepisodi: Tverskajan uutisanka

Lokakuussa 2001 oli Moskovan vuoro järjestää Davosin talousfoorumin vierailukokous. Kansainväliset pankkiirit kokoontuivat keskustelemaan viimeisten kolmen vuoden saavutuksista — tosiasiaa Venäjän taloustilanteesta vuoden 1998 finanssiromahduksen jäljiltä (, jonka samaiset pankkiirit olivat osaltaan aiheuttaneet). Venäjä oli vuoden 2001 lopulla jo tosin selvinnyt pahimmasta kriisistään omin voimin: talouskasvu alkanut, elintaso kohonnut ja keskiluokkin — noin 10 prosenttia väestöstä — ryhtynyt tuhmaamaan rahojaan lähes entiseen tapaan.

Kokouksen juhلاميeli uhkasi tärvääntyä outojen huhujen vuoksi. Moskovan keskuskaduille piti luotettavien lähteiden mukaan kerääntyä globaalikehitystä vastustavien mielenosoittajien sankka aktivistiarmeija. Kaikki johtavat lehdet julkaisivat sensaatiojuttuja tuhansien hulinoitsijoiden joukosta, joka valmistautui torpedoimaan pankkiirien kokousta. Televisiossa tulevista hulinoista ja joukkokokouksista uutisoitiin muutamana päivänä peräkkäin. Media ei noteerannut mitenkään venäläisten tai länsimaisten aktivistien vakuutteluja siitä, ettei mainittuina kokouspäivinä ollut suunnitteilla minkään valtakunnan akti-
oita.

Moskovan Tverskajan kadulle ilmestyivät lopulta myös tankit ja mielisijoukot, jopa panssariajoneuvoja mahdollisia barrikadaistelijoita vastaan. Paikallisia asukkaita ei päästetty piiritettyihin koteihinsa. “Suunnitellun” mielenosoituspaikan lähistöllä sijaitsevat

kaupat joutuivat sulkemaan ovensa ja kärsivät samalla valtavia tappioita.

Yhtäkään globaalikehitystä kritisoivaa “hulinoitsijaa” ei Tverskajalla tosin koskaan näkynyt.

Tämä tarina on paljastava muutenkin kuin pelkkänä pikku anekdoottina. Venäjän vallanpitäjien pelko ei ole nimittäin tyhjästä syntynyt. Jo muutaman vuoden ajan lehdistössä on näkynyt juttuja (ja nyttemmin on aiheesta julkaistu jopa kirjoja), joissa kadunmiestä pelotellaan vasemmistoradikalismia ja terrorismin kasvavalla uhalla. Eikä tällä radikalismilla tarkoiteta enää eläkeläisstalinisteja, vanhuksia ja sotaveteraaneja, joiden aseena on pelkkä neuvostonostalgia. Kyseessä ovat lehtitietojen mukaan uuden sukupolven radikaalit, joita innoittavat lännestä (luonnollisesti!) tulleet aatteet ja äärisuuntaukset. Pääkaupungin vallanpitäjiä säikäyttänyt Tverskajan kadun uutisanka kuuluu juuri tämän huhumyllyn tuotteisiin.

Vasemmistolaisuus uudella Venäjällä

Itse asiassa vasemmistoradikaalit järjestöt ovat Venäjällä äärimmäisen heikossa tilassa. Parhaimmassakin tapauksessa koko valtavan maan alueelta löytyy ehkä vain 1500-2000 aktivistia, jotka osallistuvat vaihtoehtoväen — vasemmistolaisten sosialistien, trotskilaisien, anarkistien tai ympäristöryhmien toimintaan. Lehdistökään ei ole kiinnostunut radikaalivasemmistosta ollenkaan sen vuoksi, että näillä pienryhmillä olisi yhteiskunnassa jotakin realistista vaikutusvaltaa tai että niistä irtoaisi edes sensaatioainesta juorulehtien palstoille. Kysymys on ennemminkin siitä, että vaikka aktivistien lukumäärä on vähäinen, he ilmentävät silti huomattavien joukkojen todellisia mie-

lialoja. Sitä paitsi mainitsemieni ryhmien jäsenet ovat hyvin nuoria. Juuri vasemmistoradikaalit aatteet ovat nousseet 2000-luvulle tultaessa ainoaksi poliittiseksi ideologiaksi, jolla on jotakin painoarvoa nuorison keskuudessa.

Mutta tätäkään seikkaa ei pidä tulkita liian väljästi. Suurin osa Venäjän nuorisosta on yhä epäpoliittista, vaikka epäpoliittisuudella voi olla erilainen sisältönsä. 1990-luvun alussa epäpoliittinen nuoriso oli periaatteessa hyvin antikommunistista. Kymmenessä vuodessa on kuitenkin kasvanut jo uusi sukupolvi sitä nuorisoa, jolle uusliberalismin ideologit lupasivat näyttää aatteidensa hedelmät ja venäläisen liberalismin lopullisen riemukulun — he ovat ns. “ensimmäinen vapaa sukupolvi”. Lopultakin se sukupolvi olisi muotoutumassa. Mutta eipä kestänyt kauan kun järjestelmä jo joutui tunnistamaan myös tähän “vapaa-seen sukupolveen” liitetyt ajan hengen mukaiset nuoriso-uhkakuvat, tosin vahvasti liioitellut.

Neuvostoliiton hajoamisen 10-vuotispäivää ei suuren juhliin. Kyse ei ole aivan kokonaan siitäkään, että sosiologisten kyselytutkimusten mukaan entisen suuren ja mahtavan maan suuri hiljainen enemmistö pitäisi kymmenen vuoden takaisia tapahtumia onnettomuutena ellei peräti rikoksena. Kysymystä hajoamisen merkityksestä on vain turha esittää vielä nyt. Johtopäätöksiä ei voi vetää näin aikaisin.

Alussa kaikki vaikutti hyvin selvältä. Berliinin muurin murtumisen jäljiltä “mainstream”-lehdistö juhli vapauden voittokulkua ja muodikkaat filosofit julistivat kapitalismin lopullista voittoa ja koko historian loppua. Vasemmisto joutui historiansa kovimman kriisin eteen. 1990-luvun puolivälissä tilanne muuttui ja nostalgia-aalto vyöryi yli koko Itä-Euroopan, Berliinistä Moskovaan. Poliittinen tulos tästä oli entisten kommunistien valtaannousu esim. Puolassa, Liettuassa ja Unkarissa. Sama kehitys olisi tapahtunut Venäjälläkin, jollei meillä olisi ryhdytty hyvissä ajoin rakentamaan uutta valta- ja vaalikoneistoa ja vääristelemään vaalituloksia. Toisaalta nostalgia-aallon poliittiset seuraukset olivat mitättömät, sillä menneisyyden muistelot eivät voi koskaan muodostua tulevaisuuden puolueiden uusiksi ohjelmiksi. Äänestäjät äänestivät kylläkin entisiä kommunisteja, mutta vain huomataksaan, että vanha maailma ympäriltä oli kadonnut ja monista puoluepampuista tullut kelpo

liikemiehiä ja ne jotka jäivät perinteisten puolueiden riveihin, muuttuivat pian vieläkin enemmän “ortodokseiksi” kapitalismin tukipylväiksi kuin pelkästään pääomia kasaavat liikemiehet. Venäjän Federaation Kommunistinen Puolue (jatkossa VFKP - P.S.) on tässä mielessä ideologialtaan hyvin oikeistolainen, konservatiivinen ja äärikansallinen järjestö, jota johtavat elämästä vieraantuneet ja korruptoituneet anti-semiitit.

Voisi tuntua siltä, että uusi järjestys nyt juhlii lopullista voittoa, kun sille ei löydy vastavoimaa. Mutta kapitalismin syvimmat ongelmat ovatkin itse järjestelmässä ja lyötyään vistarinnan venäläinen ryöstökapitalismi jäi vain nokikkain omien ongelmien ja ristiriitojensa kanssa. Eikä tulosta tarvinnut kauan odotella — 1990-luvun lopun talouskriisi kolkutteli jo ovelta. Tuosta kriisistä tuli merkittävä rajapyykki. Se järkytti uusliberaalia talouspolitiikkaa, syöksi rullan alamäkeen ja hajotti koko pankkijärjestelmän, mutta loi samalla edellytykset oman talouden kehitykselle. Se oli myös paha takaisku nousevan keskiluokan suuntaan.

Se, joka oli jäänyt Venäjällä köyhäksi vuoteen 1998 saakka, ei voinut menettää enää mitään. Perunan hinta ei paljon noussut eikä suuri osa venäläisistä pystynyt 1990-luvun lopulla enää mitään muuta perunan ja leivän lisäksi ostamaan. Sen sijaan keskiluokka menetti sekä säästönsä että joskus myös työnsä. Pankit ja länsimaisten firmojen haarakonttorit sulki ovensa ja nuoret meklarit ja pankkimiehet nakattiin kadulle yhtä kylmästi kuin työläiset. He huomasivat yhdessä yössä muuttuneensa proletaareiksi.

Yhteiskunnan ideologinen ilmapiiri alkoi muuttua jyrkästi juuri vuodesta 1998. Pankkien entinen palvelusväki intoutui perustamaan ammattiliittoja ja vasemmistolaiset aatteet alkoivat kummasti kiinnostaa laajemminkin. Tämän voin omasta puolestani todeta myös kokemuseräisesti siksi, että jopa kunnon julkaisuihin alkoi tulla artikkelipyyntöjä ja televisiotoimittajat kutsuivat ohjelmiinsa tiuhaan tahtiin. Yleisö halusi lukea ja kuulla järjestelmän kriitikoita. Toimittajille selvisi kuitenkin nopeasti, että sellaisia vasemmistolaisia, joita kehtaisi esitellä yleisölle oli häpeällisen vähän. Niinpä “asiantuntijoita” piti alkaa keksiä tyhjistä. Esimerkkinä tällaisesta poliittisesta satuilusta käy hyvin muuan Ilja Stogov, joka sepitti “do-

kumenttiaineistoon” pohjaavia kirjoja vasemmistolaisista radikaalijärjestöistä. Kaksi kolmasosaa näistä keskeisistä ”organisaatioista” syntyi tekijän omassa mielikuvituksessa ja loput hän lainasi läntisistä lähteistä.

Kuten tavallista nuoriso otti uudet aatteet vastaan innokkaimmin. Jos keskiluokkakin alkoi pettyä uuden järjestelmän oikeudenmukaisuuteen, niin vuoden 1998 kriisi oli nuorison radikalisoitumisen todellinen lähtölaukaus. Nuoret eivät ainoastaan haastaneet valtakoneistoa (ja samalla vanhempiaan, vanhempia sisarusiaan ja kaikkia niitä, jotka olivat joutuneet uusliberalismin loukkuun), vaan alkoivat etsikellä yhteyttä myös työläisjoukkoihin. Heitä onnisti, sillä työväenliikehän herää aina teollisen nousukauden myötä: vuodet 1999–2001 eivät ole olleet poikkeus Venäjän historiassa. Lakkojen määrä laski jyrkästi, mutta toisaalta onnistuneiden palkkataistelujen määrä kasvoi. Ammattiliitoissa toimivien aktivistien keskuudessa alettiin jälleen kerran keskustella uudenlaisen työväenpuolueen perustamisesta, mikä aloite oli jo kerran tyrmätty, vuosina 1993–94. Työväenliikkeen politisoitumiseen vaikutti myös duuman käsittelyssä ollut työlakipaketti.

Kesällä 2001 ensi käsittelyssä ollut lakipakettihan rajoittaa merkittävästi mm. uusien ammattiliittojen perustamisoikeutta. Sen perusteella voidaan poistaa lukuisia työläisten saavuttamia etuisuuksia, potkia pois hankalat työntekijät, pitää mustia listoja, laillistaa lapsityövoiman käyttö ja pidentää työpäivää vaikka 12-tuntiseksi. Venäjän Riippumattomien Ammattiliittojen Federaatio (jatkossa VRAF - P.S.), jo neuvostokautena toiminut perinteikäs ay-järjestö, on kritisoinut uusia työlakeja rankasti. Useiden kuukausien ajan VRAF:n johtajat kävivät keskusteluja hallituksen kanssa ja perustelivat eriyvän kantansa selväsanaisesti. Sitten he menivät mukaan hallituksen kanssa perustettuun sovittelukomissioon ja työstiivät oman ”kompromissiesityksensä”, joka ei paljon alkuperäisestä eronnut. Muutamit harvat riippumattomien edustajien vaatimat parannusesitykset lakipaketissa sentään menivät läpi.

Tilanne saattaisi näyttää melko traagiselta, mutta on kolikolla toinenkin puolensa. Virallisen opposition avoin korruptio on johtanut vasemman laidan vaihtoehdoliikkeiden nousuun. Tämä havainnollistuu

nimenomaan ammattiliittokentässä, jossa vaihtoehtoisilla organisaatioilla on pitkä historiansa Venäjällä. Kaivosmiesten lakkoliikkeen jälkimainingeissa, vielä neuvostoaikana vuonna 1989, monet vaihtoehtoiset liitot omaksuivat hyvin antikommunistisia aatteita. Lähes ainut poikkeus oli Työn puolustus-niminen liitto (jatkossa TP - P.S.), jonka perustivat radikaalit vasemmistoaktivistit. Vuoden 1990 kokemus osoitti, miten mahdotonta on nivoa yhteen liberaalia ideologiaa ja työväenliikkeen perustavoitteita. Erinäisten pettymysten, tappioiden ja skandaalien jälkeen vaihtoehtoinen ammattiyhdistysliike alkoi palata vasemman laidan aatteisiin.

TP-liitto oli tässä mielessä etuoikeutetussa asemassa — sen ei tarvinnut vaihtaa aatteita tai muuttaa strategiaansa. 1990-luvun lopulta järjestöä on johtanut Oleg Šein, joka valittiin vuonna 1999 Astrakanin kaupungin äänestäjien toimesta myös duuman edustajaksi. Ja vaikka TP on yhä verraten pieni järjestö, sen ympärille alkoi kerääntyä paljon uutta vaihtoehtoisista ay-väkeä ja liittoja. Kesäkuun 6. päivänä vuonna 2000 pidetty Venäjän ammattiliittojen kongressi houkutti mukaan 90 prosenttia vaihtoehtoisista ay-järjestöistä ja myös melkoisen joukon VRAF-liittojen jäsenistöä — niitä, jotka ovat olleet oppositiossa omaa johtoporrastaan kohtaan. Kongressi asettui tukemaan omaa työlakipakettiaan, jonka laatimisessa Oleg Šeinillä oli keskeinen osuus. Kesäkuun 19. päivänä kaikkialla Venäjällä järjestettiin mielenosoituksia ja tukilakkoja Šeinin lakiesityksen puolesta. Vaikka osallistujia ei ollutkaan kuin arviolta 200 000, tapahtuma oli selvä käännekohta työväenliikkeen toiminnassa. Aikaisempien vuosien apaattisuus ja moraalittomuus vaihtuivat pikavauhtia toimintavalmiudeksi.

Idea yhdistyneen työväenpuolueen perustamisesta oli taas ilmassa ammattiliittojen kesäkuun 2000 kongressin päivinä. Venäjän työväki ei selvästikään enää pidä VFKP:ta omana puolueenaan eikä odota sen johdolta mitään uutta mullistavaa. Mutta luonnollisesti vasemmistoaktivistit ovat viimeiseen saakka toivoneet joko VFKP:n hajoamista tai vaihdoksia sen johdossa. On mahdollista, että muutoksia ennemmin tai myöhemmin tulee, mutta niiden odottelemisen voi kyllä venähtää pitkäksi. Tärkeää on huomata sekin, että presidentti Vladimir Putinin kaudella kommunistinen puolue on hukannut lopullisesti oppositioroo-

linsa ja muuttunut vallanpitäjien tukijoukoksi.

Huolimatta kovista ponnisteluista vasemmistoryhmittymien yhdistymispyrkimykset omaksi työväenpuolueeksi epäonnistuivat 1990-luvulla. Tilanne muuttui hieman vasta vuonna 1999. Silloin perustettiin Liike Työväenpuolueen puolesta - niminen yhteenliittymä (jatkossa LTPP - P.S.), johon tuli mukaan suurin osa TP-liiton johtajista. Mutta LTPP:n perustamisen jälkeenkin monet ryhmät jatkoivat lahkolaisia hyökkäyksiä toisiaan vastaan, puhumattakaan niistä kampanjoista, joilla tuomittiin kaikki uuden yhteenliittymän ulkopuolelle jättäytyneet vasemmistovoimat. Vasemmistorintaman jäsenille lahkolaisuuden voittamisesta omissa riveissä alkaa vähitellen tulla elämän ja kuoleman kysymys. Samoin laajan vasemmistojärjestön tarve kasvaa koko ajan, vaikka vasemmistovoimilta näyttää puuttuvan yhä kokemusta, tietoa ja yksinkertaisesti omia kaadereita käyttämään hyväksi niitä mahdollisuuksia, jotka ilmiselvästi ovat avautumassa venäläisessä yhteiskunnassa.

Se keskustelu, jota vaihtoehdot ammattiliitot kävivät syksyllä 2001 oman työväenpuolueen perustamisesta oli vakuuttava (ja paradoksaalinen) näyttö siitä, että puoluetta todella tarvitaan. Silti käsitykset siitä millaista puoluetta ollaan perustamassa saattavat olla välistä aivan vastakkaisia. Oleg Šein on ehdottanut laajajohjaista labour-tyyppistä puoluetta ja hänen kannattajansa ovat mukana LTPP-yhteenliittymässä muodostaen sen vasemmistosiiven. Lopujen lopuksi uuden puolueen tulevaisuus ei kuitenkaan riipu siitä, mitä erilaisten ammattiliittojen johtajat keskenään sopivat, vaan työväenliikkeen kehitysvaiheista paikallisella tasolla ja koko maan tilanteesta laajemmin.

Vuoden 2001 lopulla vasemmistorintamalla on ilmaantunut myös muuta aloitteellisuutta. Ensiksi näytettyivät "anti-globalistit", sillä heinäkuun mielenosoituksiin Genovassa osallistui myös pieni joukko venäläisaktivisteja. Toiseksi, lännessä suosittu Attac-järjestö on saanut nyttemmin venäläisen rinnakkaisorganisaationsa (tosin nimi on toinen), jonka keskus on Pietari. Ja vielä: Pietarista on lähtöisin myös venäjänkielinen vaihtoehdomedia, oma Indymediamme.

Toisaalta venäläisen vasemmiston kohtalot riipuvat paljolti myös sodanvastaisen liikkeen kehityksestä. Siinäkin on havaittavissa melkoisia muutoksia.

Ihmisoikeusliikkeen järjestämien mielenosoitusten ja joukkokokousten vähäisen osallistujamäärän voisi tietysti tulkita myös "tueksi" vallanpitäjien teesille siitä, että enemmistö venäläisistä tukee sotatoimia Kaukasuksella. Samalla monet tuhannet Kaukasukselta tulleet pakolaiset kuten Venäjän muslimiväestökin ovat loistaneet poissaolollaan rauhanmarsseilta. Syy voi olla yksinkertainenkin. Ahmad Šabazov, eräs Ihmisoikeusliikkeen nykyisistä ideologeista Moskovan tšetšeenien keskuudessa, syyttää liikkeen aktivistiryhmiä siitä, että nämä ovat olleet paljon kiinnostuneempia lännen tuesta ja apurahoista kuin todellisesta tilanteesta Tšetšeniassa. Nuo ryhmät eivät myöskään usein näe yhtäläisyyksiä Kaukasuksen sodan ja Venäjän sosiaalisten ongelmien välillä.

Ihmisoikeusliikkeen ja Tšetšenian "Kolmannen voiman" koalition myötä tilanne poliittisella areenalla on muuttunut radikaalisti. Venäläinen yhteiskunta on joutunut todistamaan uudentyyppistä tšetšeeniliikettä, joka haluaa olla kansainvälinen ja edistyksellinen voima uusine sodanvastaisine tunnuksineen. Tšetšenian alueellisen ja kansallisen itsenäisyyden vaatimus on siirretty taka-alalle ja etusijalla ovatkin inhimilliset tasa-arvon ja solidaarisuuden tunnukset. Samalla Ihmisoikeusliikkeestä on tullut myös kaukasialaisten oma kansallinen ja sosiaalisen tasa-arvon liike. Kaukasukselta kotoisin oleviahan on Venäjällä aina arkipäivän tasolla pilkattu ja nöyrytetty kansalliskiihkoisina kummajaisina. Toisin kuin islamilaiset nationalistit, Ihmisoikeusliikkeen aktivistit ja ideologit ovat yllättäen sitä mieltä, että "Tšetšenian kysymystä" ei voi ratkaista lopullisesti ennen kuin on päätetty Venäjän "työväen kysymyksen" kohtaloista. Käytännön seurauksena tällaisesta ideologisesta käänteestä on ollut looginen: LTPP-yhteenliittymä ja Ihmisoikeusliike ovat sopineet monista yhteisistä toimintakampanjoista. Toivottavasti tämäkin on eräs alku laajan demokraattisen vasemmiston oman koalition muodostamisessa.

Ne rasistiset hyökkäykset kaikkia kaukasialaista syntyperää olevia vastaan, joita järjestettiin syksyllä 2001 Moskovassa miliisin sopuisassa suojeluksessa, osoittivat jälleen kerran, että vain demokraattisesti järjestäytyneet vastarinta ja tarvittaessa itsepuolustus voi tuottaa myönteisen tuloksen. Samalla syksyn tapahtumat olivat esimerkki siitä, että ainakin

Venäjällä sodanvastainen liike ja kansalaisyhteiskuntien puolustaminen kulkevat käsi kädessä.

Venäjän kommunistit "vallan varjopuolueena"

Venäjän vasemmistosta puhuttaessa ei voi unohtaa kommunistista puoluetta. VFKP:ssa tosin vasemmistosiipeä edustaa enää sen nimessä esiintyvä kommunistisana. Sosialismi on korvattu puoluejohtajien käyttämällä uusilla tunnuksilla kuten "suurvalta-patriotismi", ja puoluelehdistö on ajoittain täynnä rasistisia ja antisemitistisiä hyökkäyksiä. Gennadi Zjuganovin johtama VFKP ei ainoastaan tue kansanmurhaa Tšetšeniassa, vaan auttaa myös hallitusta toteuttamaan nykyistä talouspolitiikkaansa. Ei ollut sattuma, että VFKP:n edustajat duumassa olivat ensimmäisten joukossa nostamassa esim. puhelinmaksuja perustellen toimiaan sillä, että kansallinen teollisuus tarvitsee käyttövaroja. Venäjän virallisen kommunistisen liikkeen johdon monet viime aikojen toimet ovat muistuttaneet paljon enemmän fasistisen kuin kommunistisen puolueen politiikkaa.

Myös VFKP:n äänestäjäkunta on muuttunut. Vuosina 1993-99 puoluetta kannatettiin eniten maaseudulla ja pikkukaupungeissa, erityisesti keski-ikäistä vanhemman väestönsosan keskuudessa. Vuoden 2001 vaaleissa tämä käytäntö muuttui. Kylissä ja pikkukaupungeissa alettiin äänestää vallassa jo olevia ehdokkaita. Jos siis aikaisemminkin oli äänestetty vanhoillisia, sama käytäntö jatkui — paitsi että konservatismiin poliittinen sisältö oli Neuvostoliiton hajoamisesta kuluneiden 10 vuoden aikana muuttunut perin pohjin. Nyt vanhoillisten suosikkeja ovatkin presidentti Putin ja ne joita vielä voi pitää "omina" ehdokkaina. Tässä mielessä Zjuganovin ystävällisempi suhteet Kremltiin ovat hyvin ymmärrettävissä: hän juoksee pakenevien äänestäjiensä perässä.

Mutta on puolueella uuttakin äänestäjäkuntaa. Kyselytutkimukset osoittavat, että nykyisin VFKP:n kandidaatti pärjää parhaiten isoissa teollisuuskeskuksissa ja yliopistokaupungeissa — ja erityisesti nuoren äänestäjäkunnan keskuudessa.

Tämä on ollut yllätys esim. Irkutskin ja Nižni Novgorodin vaalikampanjoiden järjestäjille, vaikka asiaa ei oikeastaan ole mitään kummallista: Venäjällä vain

on siirrytty eurooppalaiseen äänestyskäyttäytymiseen, jossa teollisuus- ja yliopistokeskukset tukevat vasemmistoa ja syrjäkylät oikeistoa. Muutama vuosi sitten kirjoitin kuinka kansalaisten integroituminen uuteen elämänmuotoon ei silti tarkoita, että omistavalla luokalla olisi jotenkin helpompaa. Päinvastoin, uudet ongelmat odottavat. Eivät tavalliset ihmiset noin vain tyydy osaansa opitellessaan uutta elämäntyyliä, vaan he alkavat nopeasti ymmärtää ja omaksua ns. pelin säännöt. Äänestyskäyttäytymiseen on nyt vaikuttanut merkittävästi paitsi kolmen vuoden taloudellinen nousukausi, myös sellainen kymmenen vuoden kokemus uudesta elämästä, joka ei pohjautu enää emootioihin vaan eturistiriitojen tiedostamiseen.

Ongelma on siinä, pystyykö VFKP itse muuttumaan. Jos puhutaan zjuganovilaisista, vastaus on selvä: tämä joukko osaa pelata vain tappion päälle. Mutta huolimatta Gennadi Zjuganovin ja Valentin Kuptsovin harjoittamasta tiukasta kontrollista puoluejohdossa puoluekenttää ravistelevat uudet tuulet. VFKP on luonteeltaan kirjava kasauma poliittisia ryhmittymiä, joita puoluekoneisto yrittää kurittaa keskustasolla parhaansa mukaan. Paikallistasolla kommunistiset ryhmät tekevät aivan omaa itsenäistä politiikkaansa.

Esimerkkinä olkoon vaikka Juri Masljukovin ryhmä, jossa on mukana myös Nižni Novgorodin uusi kuvernööri. Ryhmittymä on täysin itsenäinen puolueyksikkö, jolla on omat kaaderit, sponsorit, poliittiset neuvonantajat, joukkotiedotuskanavat ja jopa oma ideologia. Selvitelläkseen välejä moisen ryhmittymän kanssa toveri kenraali Makašov yritti kysellä, mihin puoluejärjestöön toveri Masljukov mahtaa itse kuulua. Vastaus: ei mihinkään. Nižni Novgorodin paikallisvaaleissa "hodyrevtsit" eivät saaneet puolue-eliitiltä mitään ilmaiseksi. Kaikista palveluista maksettiin käypä kauppahinta. Melkoinen anekdootti tuli myös Zjuganovin virallisesta vierailusta alueelle. Gennadi Hodyrevin kannattajat kuljettivat häntä pitkin syrjäkylä ja pikkukaupunkeja yrittäen parhaansa mukaan piilotella johtajaa keskuksen, Nižni Novgorodin kansanjoukoilta. Hodyrevia tukeva, "partisaanivalan" antanut paikallismedia vaikeni tyystin koko matkasta.

"Zjuganov on puolueelle kielteisen informaation ruumiillistuma — kaikki mihin hän koskee, luhistuu", valitteli muuan poliittisista neuvonantajista. Sen si-

jaan oikeistoliberaaleja tukevat televisiokanavat ja lehdet mainostivat VFKP:n johtajan vierailua minkä ehtivät.

Kysymys ei ole ehkä sittenkään niin paljon Gennadi Zjuganovin henkilöstä kuin hänen ajamastaan poliittisesta linjasta. Sillä ei ole tulevaisuutta vasemmalla eikä oikealla. Vasemmisto ei ikinä tule suostumaan luokkataisteluooppien korvaamiseen kiihkokansallisella retoriikalla, joka muistuttaa liiaksi saksalaisen kansallissosialismin ajoista ja 1930-luvusta. Myös oikeisto on vaivaantunut zjuganovilaisuudesta ja yrittää tarjota sosiaalisten kysymysten vastapainoksi teollisuuskehityksen nopeuttamista ja luokkataistelujen korvikkeeksi ”partnerioppia”.

Paikalliseliitit ovat hajallaan, mutta monet johtajatkin ymmärtävät missä mennään: Kremlin ajamat kunnalliset uudistukset, kuten asuntoreformi, näytävät rikastuttavan enimmäkseen moskovalaisia oligarkkeja ja tukahduttavan vasta heikosti orastavan talouskasvun. Niinpä provinssien liikemiehet ovat alkaneet halukkaasti rahoittaa VFKP:n ehdokkaiden vaalikampanjoita. VFKP:n paikallisjohtajat ovat myös panneet merkille sen, että monet keskiluokkaan lukeutuvat, jotka aikaisemmin olivat jyrkkiä antikommunisteja, ovat alkaneet liukua vasemmalle. Hyvin kuvaavaa on se, mitä on viime kuukausina tapahtunut esim. Nižni Novgorodissa ja Irkutskissa ja eräissä muissakin kaupungeissa: Jabloko-puolueen edustajat ovat yllättäen tukeneet VFKP:ta (tosin usein kertomatta tästä julkisuudessa!). Jablokun johtaja Grigori Javlinski on myös haistanut uudet poliittiset tuulet ja alkanut käyttää sosiaalidemokraattista kieltä — tosin aivan liian myöhään.

Kommunistien johtajat ja keskiluokka siis lähenevät toisiaan paikallistasolla. Tässä ”lähestymisessä” on kuitenkin jotakin teatraalista — aivan kuin kaksi epäsuhtaista näyttelijää juoksisi esiintymislavalla toisiaan kohti kädet ojossa halaukseen. Viime hetkellä he kuitenkin ohittavat toisensa halaamatta, koskettamatta. Samaan aikaan kun keskikerrokset vasemmistolaistuvat, kommunistit eivät keksi muuta kuin osoittaa uusille potentiaalisille vasemman laidan tulijoille oma vanhoillinen varovaisuutensa ja lojaalisuutensa vallanpitäjiä kohtaan.

Iževskissä on tätä kirjoittaessani menossa kaupunginjohtajan vaalikampanja. VFKP:n johtohahmo ja

ehdokas Anufrijev on jo tilannut valmiit julisteet ja luvannut palauttaa järjestyksen: ”Moskovassa Putin — Iževskissä Anufrijev!”. Sellaisia ovat nykyisten kommunistien vaalijulisteet, ja tällä tyylillä VFKP:n pragmaatikot tipahtavat samaan ansaan kuin aikoinaan zjuganovilaiset. Hehän ovat olleet liikuttavan kiitollisia vallanpitäjille, jotka palauttivat neuvostohymnin kansallislauluksi ja lahtasivat ”kirotut kaukasialaiset” — kun zjuganovilaiset olivat ensin luopuneet puoluejohdossa viimeisestäkään vallankumouksellisuuden kipinästä. Eihän nykyinen äänestäjä ole tosin oikeasti enää pitkään aikaan odottanutkaan VFKP:lta minkään valtakunnan ”vallankumouksellisuutta” tai edes ”radikaalisuutta”. Hän yksinkertaisesti näkee vanhoissa kommunisteissa vain eräänlaisen oppositiopuolueen imitoijan, joka on samalla kanava oman tyytymättömyyden ja vaihtoehtoisen näkemyksen esittämiselle.

Pitkällä tähtäimellä ”varovaisuuspolitiikka” uhkaa kääntyä VFKP:n pragmaatikoilla samanlaiseksi umpikujaksi kuin zjuganovilaisuus. VFKP:n johtoporras ei ehkä sittenkään pääse enää koskaan vallankahvaan ja ainut keino käydä voittoisaa kamppailua silloin on yllyttää tyytymättömät joukot presidentti Putinia vastaan. Jos tämä joukkomittainen tyytymättömyys pääsee pintaan ja saa poliittisen muodon, duuman oppositiomiehillä on vielä pieni mahdollisuus. Nižni Novgorodin voittoisat vaalit ja menestys Irkutskissa ovat ehkä saaneet monet kommunistien paikallisjohtajat ajattelemaan, että voitto olisi mahdollista myös federaatiotasolla

Mutta silloin opposition keulakuvana pitäisi olla joku muu poliitikko kuin Gennadi Zjuganov, sellainen joka voisi kerätä ympärilleen ison kannattajajoukon ja siten todella myös taistella vallankahvasta. Duuman käytävillä on jo alettu kuiskutella toisen Gennadin, Gennadi Hodyrevin mahdollisuuksista (varsinkin sen jälkeen kun Nižni Novgorodin kuvernööri päätti jo kaukokatseisesti luopua puolueen jäsenyydestä). On toki paljon mahdollista, että jatkossa päädytään aivan muihin nimiin. Ei pidä unohtaa myöskään sitä valtavaa kuilua, joka Venäjällä erottaa vaalikampanjat ja poliittisen todellisuuden tavallisesta elämästä. Irkutskin vaalit ovat hyvä esimerkki: äänestysoikeuttaan käytti kaupungissa vähemmän kuin kolmannes aikuisväestöstä. Tulee mieleen muuan

moskovalainen journalisti, joka tässä yhteydessä todisteli, että esim. Amerikan alhainen äänestysprosentti osoittaisikin vain sen, ettei maassa ole suurempia ongelmia. Kaikki on hyvin eivätkä ihmiset käy siksi äänestämässä. Näillä kriteereillä Irkutskissa eletäisiin vielä puolitoista kertaa mukavammin kuin amerikkalaisissa kaupungeissa...

Koska tilanne ei ilmeisestikään ole aivan tämä, on tunnustettava, että välinpitämättömyys kuvernöörin vaaleissa — ja missä tahansa vaaleissa — on poliitikasta vieraantumisen merkki. “Punaisten kuvernöörin” kasvava joukko on ollut ehkä VFKP:n ainut mainittava menestys vuoden 1996 jälkeen. Väestö on silti saanut tuntea nahoissaan etteivät “punaiset” juuri “valkoisista” eroa. Nižni Novgorodin tilanne on tässä mielessä myös paljastava: sekä “punainen” että “valkoinen” kandidaatti kuvernöörin paikalle tuli kumpikin entisen puolueen (Neuvostoliiton Kommunistisen Puolueen, NKP:n - P.S.) aluekomitean riveistä. Liberaalit ovat läpikotaisin vanhaa nomenklaturaa ja kommunistit taas “uusii liikemiehiä”, mikä takaa heille kunnan rahoituksen vaalikampanjoissa. Kommunistien menothan kasvavat sitä mukaa mitä heikommaksi käy kansansuosio. Toisin sanoen, mitä passiivisempia ovat rivijäsenet, sitä suuremmaksi tulee liikemiesten rooli puolueessa — ja sitä demoralisoivampi on tilanne rivijäsenen kannalta. Varsinainen suljettu taikaympyrä!

Poliittinen järjestelmä kiehuu omassa liemessään, mutta elämä on toisaalla, sillä todella elintärkeät kysymykset ratkaistaan Kremlin seinien sisällä eikä vaaleissa. VFKP toki pysyy vielä pitkään nykyjärjestelmän suurimpana oppositiopuolueena, vaikka presidentin hallinto aina välillä yrittää sekoittaa vallitsevaa puoluekarttaa. Nämä suunnitelmat eivät vain tunnu onnistuvan — ja se jos mikä sopii myös Gennadi Zjuganovin lähipiirille! VFKP ei tosin enää olekaan mikään varsinainen oppositiopuolue, vaan pikemminkin eräänlainen “vallan varjopuolue”.

Mutta tämä “varjopuolueen” asema ei sentään tyydytä jokaista VFKP:n rivijäsentä. Seurauksena on ollut paitsi demoralisoiva passiivisuus, myös julkinen kritiikki, jota on esittänyt erityisesti Moskovan puoluejohtaja Aleksandr Kuvajev. Hän juuri on nostanut kysymyksen Zjuganovin vähemmän johdonmukaisesta oppositiopoliitikasta. Toisenlainen puolueoppo-

sito on muotoutumassa alueellisten johtajien ja “punaisten” kuvernöörin keskuudessa. Sen keskushahmo voisi olla vaikka Gennadi Hodyrev. Liberaaleillehan Nižni Novgorod oli pitkään ylpeilyn aihe ja “reformien pääkaupunki”, joten kommunistisen ehdokkaan voittokulku siellä voidaan tulkita myös tulevaisuuskehityksen symboliksi.

VFKP:n tulevaa poliittista palapeliä on vaikea ryhtyä arvailemaan. Puolue on entisenlainen ja melkoisen vahva niin kauan kuin se pelaa vanhoilla säännöillään, mutta todellinen voitto on mahdollista vasta uusien keinoin. Ja toisaalta: jokainen “sääntöjen muutos” voi viedä puolueen kannatuksen myös lopulliseen alamäkeen.

Nykyisen poliittisen järjestelmän puitteissa Venäjältä ei oikein löydy muuta oppositiovaihtoehtoa kuin VFKP. Tästä pitävät huolen myös media ja lainsäätäjät, joille on edullista pitää kansanjoukot passiivisina ja estää uusien arvaamattomien poliittisten järjestöjen muotoutuminen. Silti tilanne on liikkuva. Enemmän tai myöhemmin kansalaisten vieraantuminen politiikasta voi saavuttaa sellaiset mittasuhteet, että kriisi on väistämätön. Vuosina 1995-96 VFKP:n onnistui markkinoida itsensä ainoana vaihtoehtona Boris Jeltsinin valtakoneistolle. Vladimir Putinin tultua Kremliin Gennadi Zjuganov on menettänyt tämän vaihtoehtoroolinsa jopa symbolisella tasolla. Jos kansa kääntää lopullisesti selkensä nykyjärjestelmälle, voivat äänestäjät sanoa ei myös “vallan varjopuolueelle” — VFKP:n koko johdolle. Puolueen nykyinen “hyvinvointi” uhkaa siis aiheuttaa kommunistijohtajille melkoisia ikävyyksiä. Mutta vain siinä tapauksessa, että ne kansanjoukot, joita VFKP nykyisin muistaa vain julkilausumin ja juhlapäivisin, todella heräävät tositoimiin.

Neuvostoliiton hajoamista seuranneena 10-vuotiskautena vasemmistolaiset, vaihtoehtoiset puolueet ovat siis päätyneet jokseenkin heikkoon kuntoon. Silti kansalaisten pettyminen ryöstökapitalismiin ja uudenlainen kiinnostus sosialistisiin aatteisiin ovat tulleet osaksi venäläistä yhteiskuntaelämää 2000-luvun alussa. On perusteltua toivoa, että muutokset Venäjän poliittisessa tilanteessa ja järjestelmässä ovatkin siksi ehkä lähempänä kuin luulemmekaan?

Venäjistä suomentanut Pentti Stranius